

Poticanje čitanja posredstvom ekoloških i održivih tema: primjer školske knjižnice Osnovne škole Zlatar Bistrica

Encouraging reading through ecological and sustainable topics: the example of the school library of Zlatar Bistrica Elementary School

Stručni rad

Sažetak: U školskoj se knjižnici provode razne aktivnosti za poticanje čitanja koje uključuju raznovrsne teme pa tako i poticanje ekološke svijesti prilikom čega učenici razvijaju zelenu pismenost, tj. razmišljanje o održivom razvoju. Cilj ovog članka jest prikazati rezultate rada učenika u radionicama koje su u svrhu obilježavanja *Ekomjeseca* tijekom ožujka 2023. godine bile organizirane u školskoj knjižnici Osnovne škole Zlatar Bistrica kako bi učenici učili o održivosti na konkretnim i neposrednim primjerima iz svakodnevnog života uz istovremeno razvijanje čitalačke pismenosti. U radu se pobliže opisuju radionice u kojima su učenici sudjelovali u aktivnostima učenja vezanima uz ekologiju i brigu o okolišu, razvijali čitalačke vještine, koristili različite medije u istraživačkom učenju te posredstvom informacijsko-komunikacijske tehnologije stjecali vještine cjeloživotnog učenja.

Ključne riječi: čitalačka pismenost, ekologija, održivost, školska knjižnica

1. Uvod

Prema *Standardu za školske knjižnice* (2023), uloga školske knjižnice je poticanje čitanja, pismenosti i čitalačke kulture, što školski knjižničar provodi neposrednim odgojno-obrazovnim radom s učenicima; stručno-knjižničnom djelatnošću koja, između ostaloga, obuhvaća nabavu građe, izgradnju fonda koji odgovara potrebama učenika i djelatnika škole, poučavanjem informacijske i medijske pismenosti, organizacijom nastavnog procesa te kulturnom i javnom djelatnošću koja obuhvaća suradnju s drugim javnim i kulturnim institucijama. Školska knjižnica Osnovne škole Zlatar Bistrica pridonosi širenju te uloge time što organizira različite aktivnosti i projekte u koje uključuje učenike od 1. do 8. razreda kako bi razvijali svoje cjeloživotne, posebice čitalačke, kompetencije te one koje pridonose

razvoju pismenosti. Neposredan odgojno-obrazovni rad provodi se u razredima, ali i u okviru izvannastavnih aktivnosti pa se tako u školskoj knjižnici organizira i rad skupine učenika od 5. do 8. razreda pod nazivom Projektna skupina kojima je školska knjižničarka mentorica u raznim aktivnostima i projektima koji se provode od školske do europske razine. Vrlo je važna i međupredmetna suradnja školske knjižnice s različitim nastavnim predmetima čime se potiče razvoj cjeloživotnih vještina učenika, u ovom slučaju razvoj medijskih, digitalnih i informacijskih vještina (Hrvatski jezik i književnost, Geografija, Likovna kultura, predmeti razredne nastave, Informatika...). U školskoj se knjižnici, među ostalima, provode i projekti koji promiču održivost, zdrav način života, učenje na otvorenom, korištenje različitih izvora za učenje o održivosti i sličnim temama, u skladu s *Kurikulumom za međupredmetnu temu Održivi razvoj za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj* (Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Održivi razvoj za osnovne i srednje škole u RH, 2019). Odgojno-obrazovni ciljevi navedenoga *Kurikuluma* jesu stjecanje znanja o raznolikosti prirode i razumijevanje složenih odnosa između ljudi i okoliša; razvijanje kritičkoga mišljenja te osobne i društvene odgovornosti nužne za održivost, promišljanje i stjecanje spoznaja o uzrocima i posljedicama ljudskoga utjecaja na prirodu; aktivno djelovanje u školi i zajednici s ciljem prepoznavanja potreba, osmišljavanja primjerenih i inovativnih rješenja i konkretnoga doprinosa zajednici te poticanje razmišljanja orijentiranoga prema budućnosti. Školska knjižnica je mjesto koje može pridonijeti razvoju ekološke svijesti učenika uključivanjem u različite ekološke aktivnosti, imati ulogu u istraživačkom radu o ekološkim problemima na lokalnoj i globalnoj razini, poticati učenike na čitanje literature o ekološkim temama i slično.

2. Zelene teme u školskoj knjižnici Osnovne škole Zlatar Bistrica

Školska knjižnica izvor je znanja i informacija za istraživački rad učenika o bilo kojoj temi pa tako i o ekološkim i održivim temama. U *IFLA-inim smjernicama za školske knjižnice* (2016) navodi se da se školski knjižničari trebaju usmjeriti na temeljne pedagoške aktivnosti kao što je u prvom redu promicanje pismenosti i čitanja, ali i na istraživački usmjerenu nastavu što uključuje učenje temeljeno na rješavanju konkretnih problema odnosno kritičko mišljenje. Učenje o ekološkim temama u okviru školske knjižnice učenicima nudi mogućnost stjecanja znanja istraživanjem, konkretno u ovom slučaju promišljanjem o ekologiji i održivosti te razvijanjem stavova i mišljenja o ekološkim problemima i promjenama na lokalnoj i globalnoj razini pa su u vezi s tim osmišljene i ekološke aktivnosti kako bi učenici na konkretan i neposredan način usvajali znanja i razvijali ekološku svijest. Osnovna škola Zlatar Bistrica, pa tako i školska knjižnica, uključile su se u obilježavanje Dana planeta Zemlje osmišljavanjem *Ekomjeseca* od 22. ožujka do 22. travnja 2023. godine tijekom čega su

učenici, istražujući ekološke teme, razvijali ekološke vrijednosti, vještine cjeloživotnog učenja, vještine čitanja i pismenosti kao i informacijsku pismenost. Sudjelovali su u aktivnostima u školskoj knjižnici i u međupredmetnoj suradnji s obrazovnim sadržajima iz različitih nastavnih predmeta koje su se tijekom obilježavanja spomenutog *Ekomjeseca* obradile na različite načine. U aktivnostima su sudjelovale različite skupine učenika: potencijalno daroviti učenici, skupina učenika u okviru izvannastavne aktivnosti Projektna skupina te učenici 4. razreda. Cilj aktivnosti bio je poticanje čitanja i razvijanje cjeloživotnih vještina s naglaskom na korištenje različitih izvora znanja i informacija iz fonda školske knjižnice, kao što su knjige, časopisi, enciklopedije, mrežni izvori i sl., a sve kako bi saznali više o ekološkim temama i problematici. *Kurikulum za međupredmetnu temu Održivi razvoj za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj* (Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Održivi razvoj za osnovne i srednje škole u RH, 2019) naglašava razvoj generičkih vještina kao što su praktičnost, poduzetnost, inovativnost, kritičko mišljenje, sposobnost prilagodbe promjenama, sposobnost rješavanja problema kod učenika te odgovorno korištenje prirodnih dobara i energije kao i aktivan rad te suradnju u zajednici. Spomenute značajke uvelike su bile zastupljene u aktivnostima učenika u Osnovnoj školi Zlatar Bistrica u sklopu obilježavanja *Ekomjeseca* tijekom ožujka i travnja 2023., organiziranih kako bi se ukazalo na ekološku problematiku na lokalnoj i globalnoj razini, a istovremeno kako bi učenici razvijali zelenu pismenost, tj. razmišljanje o održivom razvoju. Naime, Čadovska i Tkalić (2017: 69) naglašavaju da je zelena ili ekološka pismenost ključna za održivi razvoj jer se njome širi svijest o održivom razvoju i poticanju kritičkog mišljenja. To znači da bi pojedinci trebali mijenjati svoje ponašanje prema okolišu u smislu njegova poboljšanja i zdravijeg života, ali i bolje budućnosti. Knjižnice promiču pismenost pa su stoga radionice u školskoj knjižnici Osnovne škole Zlatar Bistrica bile osmišljene tako da su učenici čitanjem tekstova ekološke tematike razvijali vlastite vještine čitanja korištenjem različitih tehnika čitanja, primjerice čitanje naglas, čitanje u sebi, dramatiziranje, razumijevanje pročitanoa i čitanje s razumijevanjem, vršnjačko učenje u smislu podrške učenicima s teškoćama u razvoju i čitanju. Karol Visinko (2014) u svojoj knjizi navodi da smo uspješniji u čitanju upotrebljavamo li više strategija čitanja u kombinaciji i da tome trebamo poučavati učenike kako bi i oni osvijestili da postoje različite strategije čitanja, koje im pomažu da se oslone na prethodna znanja o tome što čitaju, ali i u stjecanju novih znanja. Zbog toga smo poticali učenike da čitaju tekstove s ekološkom tematikom, kako bi uz usvajanje čitalačkih vještina razvijali i svoju ekološku svijest i tu se školska knjižnica pokazala kao središnje mjesto koje im je omogućilo mogućnost sudjelovanja u edukativnim ekološkim aktivnostima. Radionice organizirane u školskoj knjižnici povodom obilježavanja *Ekomjeseca* u kojima su učenici sudjelovali kako bi unaprijedili svoja čitateljska i ekološka znanja i vještine bile su: *Ekologija u medijima*, koja je prigodno realizirana uz obilježavanje Dana medijske pismenosti kako bi učenici razvijali vještine informacijske pismenosti;

Oporaba plastične boce, vezana uz izradu ukrasnih i uporabnih predmeta od plastične boce, snimanje igrokaza i pripremanje izložbe; *Multimedijska prezentacija o recikliranju* i izrada prigodnog videa te *Ekologija i tehnologija*, kojoj je tema bila odgovorna uporaba tehnologije sa svrhom osvješćivanja brige o okolišu.

3. Prikaz radionica

Potreba za komunikacijom potaknula je razvoj različitih medija (Majdenić, 2019: 15) pa se stoga u školskoj knjižnici Osnovne škole Zlatar Bistrica provodila radionica *Ekologija u medijima* kojom su obilježeni Dani medijske pismenosti. To je manifestacija koja se svake godine održava u organizaciji Agencije za elektroničke medije i Ureda UNICEF-a za Hrvatsku uz podršku Ministarstva kulture i medija te Ministarstva znanosti i obrazovanja s ciljem podizanja svijesti javnosti o važnosti medijske pismenosti i kritičkog razmišljanja o medijskim sadržajima kako je istaknuto na službenom mrežnom portalu (2023). Cilj radionice koja je provedena u školi bio je istražiti kako su teme o okolišu predstavljene u različitim medijima koristeći internet kao izvor informacija. Školska knjižničarka dala je učenicima smjernice koja mrežna mjesta trebaju posjetiti i istražiti, a oni su pretraživali informacije, kopirali poveznice i učitali ih na alat Linoit te dobili repozitorij rezultata istraživanja, što je dostupno na [poveznici](#). Učenici su zahvaljujući svojem istraživačkom radu zaključili da se ekološki sadržaji mogu pronaći na različitim medijima poput filmova, plakata, u radijskim i televizijskim emisijama, stripovima, tiskanim novinama i časopisima te na različitim portalima. Sudjelujući u ovoj aktivnosti učenici su naučili pretraživati internet, pronaći informacije, analizirati ih, vrednovati, izraditi digitalnu zbirku poveznica o konkretnoj temi i koristiti internet na sigurniji način. Jedan od ishoda *Kurikuluma za međupredmetnu temu Održivi razvoj za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj* (Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Održivi razvoj za osnovne i srednje škole u RH, 2019) jest da učenici prepoznaju primjere održivoga razvoja i njihovo djelovanje na lokalnu zajednicu, da ih istražuju i da se ponašaju u skladu s održivim razvojem. Radionica *Oporaba plastične boce* osvijestila je učenike upravo o tim sadržajima pa su skupljali plastične boce u svojem kućanstvu, od njih izrađivali ukrasne i uporabne predmete koje su kasnije izložili u izložbi te se koristili njima kao lutkama u igrokazu koji su snimili u videoformatu. Učenici su učili na iskustven i aktivan način uz praktični rad što ih je potaknulo na racionalno postupanje s otpadom i kreativnu uporabu iskorištenih materijala, *upcycling*. U prvim fazama planiranja radionice dogovorena je suradnja sa susjednom osnovnom školom i učenicima 4. razreda koji su dobili zadatak da prikupe plastične boce i da od njih izrade nove ukrasne i uporabne predmete. Uz pomoć učiteljica učenici su izradili cvijeće, narukvice, likove životinja, vaze i posude u koje su posadili biljke te ih dostavili našoj školi (slika 1).

Slika 1. Kreativna uporaba – predmeti za izložbu

Spomenuti predmeti poslužili su našim učenicima da uz pomoć njih osmisle igrokaz prema predlošku *Igrokazi* (2009) i *Igre sa zmajevima* (2017) dječje književnice Jadranke Čunčić Bandov koji se nalaze u fondu školske knjižnice. Naime, smatra se da je lutkarski igrokaz značajan kao izvor dječjeg stvaralaštva i da je lutka vrlo važna za razvoj djece i njihovo sazrijevanje (Majdenić, 2019: 146). Zato se igrokaz često koristi u nastavnom procesu jer lutke mogu učenike poticati na razgovor i razmišljanje. Vrijednost ove aktivnosti jest u tome što su učenici dvije škole međusobno surađivali, radili u timu, razmjenjivali ideje, mišljenja, znanja i iskustva, zajednički ostvarili rezultate rada te ga predstavili školskoj i lokalnoj

zajednici. Važan je bio i sam čin čitanja i dramatiziranja te osmišljavanja igrokaza unutar školske knjižnice tijekom čega su učenici na kreativan način pokazali svoje vještine čitanja i izražavanja što se može vidjeti na [poveznici](#). Radionica *Multimedijska prezentacija o recikliranju* bila je prigoda za izradu videa o važnosti recikliranja u čemu su sudjelovali daroviti učenici koji su osmislili kako bi video trebao izgledati i što bi u njemu trebalo istaknuti i prenijeti slušateljima i gledateljima. Školska knjižničarka upoznala je učenike s pjesmom *Reciklaža* autorice Nataše Križanić (2019) te im dala zadatak da je predstave videom i vizualnim sadržajima. Učenice su se pri tome koristile digitalnim alatom Adobe Express i dostupnim besplatnim fotografijama kako bi upotpunile poruku pjesme, snimile se dok interpretiraju pjesmu te smo naposljetku video objavili na mrežnoj stranici škole. Kako Matijević i Topolovčan (2017) u svom radu govore, multimedijska nastava označava upotrebu dvaju ili više medija koji se nadopunjavaju i obogaćuju. U spomenutoj radionici učenici su upravo i koristili različite medije: internet, video, fotografiju, računalo, digitalnu tehnologiju i tekst te su posredstvom toga stjecali znanja i upotrebljavali različite tehnike i strategije učenja. Video je dostupan na [poveznici](#) te učenike potiče na razmišljanje o budućnosti i važnosti života temeljenoga na održivome razvoju na lokalnoj i globalnoj razini. *Ekologija i tehnologija* i odgovorna uporaba tehnologije sa svrhom brige o okolišu aktivnost je u kojoj su sudjelovali učenici 4. razreda kojima je školska knjižničarka naglas čitala modernu ekološku bajku *Mila i Zelenvila* autorice Mirele Holy (2020) (slika 2). Za ovakav pristup odlučila se jer čitanje naglas kod učenika potiče razvijanje vokabulara, stvara poveznicu između izgovorene i pročitane riječi, potiče ih na čitanje, jača kognitivne sposobnosti i potiče razumijevanje vlastitih osjećaja, povezuje ih s knjigom, knjižničarem i knjižnicom što je od velike važnosti. Takvim pristupom kod svih se sudionika razvija slušanje, strpljivost, usredotočenost i sabranost (Visinko, 2014: 252). Naime, ova aktivnost pridonijela je tome da se učenici opuste tijekom čitanja naglas, da se usredotoče na aktivno slušanje, na kritičko promišljanje o pročitanome i da ih knjižničar motivira na čitanje djela za djecu i mlade različite tematike. U bajci je naglasak na zaštiti prirode, očuvanju okoliša, zdravom načinu života i boravku u prirodi što učenike osvještava o tome koliko smo povezani s prirodom te da se digitalna tehnologija može koristiti na koristan i ispravan način umjesto samo za igranje igrice i da nas može ujediniti kada se pojave ekološki problemi poput onečišćenja. Učenici su slušali bajku, nakon toga su se uključili u raspravu i razgovarali o ekološkim problemima današnjice te na koji način svatko od nas može djelovati i brinuti se o okolišu. Knjiga im je pomogla da osvijeste neke svoje postupke i da više borave na svježem zraku i u kvalitetnom provođenju slobodnog vremena s obitelji i prijateljima, a manje uz uporabu pametnih telefona osamljujući se.

Slika 2. Rad učenika s radionice *Ekologija i tehnologija*

4. Ishodi aktivnosti i zaključak

Učenici su tijekom prikazanih aktivnosti i radionica provedenih tijekom obilježavanja *Ekomjeseca* u Osnovnoj školi Zlatar Bistrica razvijali ekološku svijest; usvojili su različite načine na koje se mogu odgovorno ponašati prema okolišu, naučili se koristiti različitim digitalnim alatima za istraživanje i predstavljanje ove teme, unaprijedili su vještine čitanja, komunikacije i istraživanja, provodili su vrijeme učeći u školskoj knjižnici koristeći različite izvore informacija, surađivali jedni s drugima, zajedno razmjenjivali iskustva i slično. Kontinuiranim radom s učenicima školska knjižnica motivira učenike na sudjelovanje u sličnim aktivnostima i projektima u budućnosti, a time ona ostaje informacijsko, medijsko i komunikacijsko središte znanja u školi i mjesto gdje učenici mogu pronaći odgovore o bilo kojoj temi. Ove aktivnosti ostvarene su u okviru izvannastavne aktivnosti u okviru djelovanja školske knjižnice i u sklopu nastavnih predmeta tijekom čega su učenici bili aktivni sudionici u procesu učenja, istraživačkog rada, korištenja različitim izvorima znanja i informacija te stjecanja znanja u međupredmetnom suodnosu školske knjižnice i nastavnih sadržaja iz različitih nastavnih predmeta.

Literatura

1. Čadovska, I. i Tkalčić, A. (2017) Zelena pismenost kao dio strategije razvoja informacijske službe. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 60(1), str. 65–77. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/189112> [03.04.2024.]

2. *Čitanje naglas* (n. d.) Čitaj mi!: čitajte naglas djeci od rođenja. Dostupno na: <https://www.citajmi.info/citanje-naglas/> [28.12.2023.]
3. Čunčić Bandov, J. (2009) *Igrokazi*. Zagreb: Profil International.
4. Čunčić Bandov, J. (2017) *Igre sa zmajevima*. Zagreb: Alfa.
5. *Dani medijske pismenosti 2023*. (n. d.) Medijska pismenost. Dostupno na: <https://www.medijskapismenost.hr/dani-medijske-pismenosti-2023/> [28.12.2023.]
6. Holy, M. (2020) *Mila i Zelenvila*. Zagreb: V.B.Z.
7. *IFLA-ine smjernice za školske knjižnice* (2016) Schultz-Jones, B. i Oberg, D. (ur.). 2. prerađeno izd. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo. Dostupno na: <https://www.husk.hr/hdoc/Smjernice.pdf> [05.02.2024.]
8. Križanić, N. (2019) *Reciklaža*. Dostupno na: <https://www.cuvariravnice.org.rs/ekologija-duha/item/209-reciklaza-natasa-krizanic> [28.12.2023.]
9. *Linoit* (n. d.) Dostupno na: <http://linoit.com/users/snjezica/canvases/%20Dani%20medijske%20pismenosti%202023> [02.02.2024.]
10. Majdenić, V. (2019) *Mediji, tekst, kultura*. Zagreb: Ljevak.
11. Matijević, M. i Topolovčan, T. (2017) *Multimedijska didaktika*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu : Školska knjiga.
12. Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Održivi razvoj za osnovne i srednje škole u RH (2019) *Narodne novine* 7, 452. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_152.html [28.12.2023.]
13. Standard za školske knjižnice (2023) *Narodne novine* 61,1024. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_06_61_1024.html [05.02.2024.]
14. Visinko, K. (2014) *Čitanje, poučavanje i učenje*. Zagreb: Školska knjiga.